

Sissejuhatus

Priit-Kalev Parts

Ajakirja *Studia Vernacula* ülesandeks on pakkuda akadeemilist võrdlevate uuringute ja diskussiooni platvormi peamiselt käsitööpraktikuile ja käelise kultuuri ning pärandi uurijaile, keskendudes käsitöö ja kultuuripärandi **oskamise** tahule. Ajakirja väljaandjaks on Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakond. Sellest lähtudes määratleme ajakirja valdkondadeülese, kuid humanitaarse põhisuunitlusega rahvusteadusliku akadeemilise väljaandena. Ajakirja suunitlust ja oskamise olemust avasime põhjalikumalt mulluse numbriga sissejuhatuses (Parts jt 2013).

Rahvusliku käsitöö osakonna õppekavade alusel on ajakirja peamised huvisuunad jaotunud tekstiili, ehitus- ja puutöö ning metallitöö vahel. Juba mulluse numbriga sissejuhatuses tõdesime rõõmuga, et puutume kokku ka teemade, materjalide ja projektidega, mis ei kuulu päris hästi ühegi alla neist kolmest. Vanade akende renoveerimine, pärandehitus kui 21. sajandi haridussüsteemi väljakutse ja kui tehnoloogiakasvatuse osa, hennamaaling kui ajutine kehakunstivorm – nende ja teiste käegakatsutavate teemade kaudu avab *Studia Vernacula* 2014 infoajastu inimese igapäevast rühmamist oma identiteedi, ajaloo ja unistuste pärast.

Studia Vernacula 2014 avab **tõlkeartikkel** „Artefaktid ja asjade tähendus”, kus antropoloog **Daniel Miller** arutleb selle üle, kuidas inimesed asju korras-tavad ja kuidas asjad omakorda inimeste elu korraldavad. Autor küsib, mida õieti tähendab materiaalse kultuuri uurimine tänapäevases masstootmise kontekstis, kus praktiliselt kõikidel maadel on vabalt saadaval needsamad teksabrandid ja videokassetid; kas ja mida muudavad ühiskondlikes suhetes asjaolud, kui näiteks „traditsioonilise” kaasavara hulka peab kuuluma ... külmkapp. Miller esitab väljakutse asjade ja inimeste duaalsele vastandusele tähendusloome protsessis, viidates, et materiaalsete vormide kaudu peavad inimesed järjepidevat mitmemõttelist argiheitlust oma identiteedi pärast.

Studia Vernacula 2014. aasta numbris ilmub **kolm algupärast uurimusartiklit**, mis on kõik pärit TÜ VKA pärandtehnoloogia magistrite sulest (Andres Rattasepa kaasautoriks on tema juhendaja Vladimir Jarõš).

Veinika Västriku tutvustab artiklis „Lõimeripstehnikas põrandakatete kudumine Avinurmes 1950.–1970. aastatel kui piirkondlik pärandoskus” põrandakatte tüüpi, mille puhul kanga pikisuunaliste lõimede alt ei paista koelõngad välja ning geomeetrilisi mustreid moodustatakse kontrastsetes

toonides lõimede abil. Tegemist on nõudliku ja hilisema, s.t 19. ja 20. sajandi vahetusel alguse saanud tehnikaga, mis oli levinud kõikjal Eestis. Autor leidis oma välitöödel, et Virumaal Avinurme ümbruses kujunes 1950.–1970. aastatel sellest kudumistehnikast välja lausa „põrandaalune” põrandakatete käsitööstusklaster. Selgub, et Avinurme vaipadele oli omane eripärane kompositsioon, nähtus kujutas endast piirkonna naistele olulist sissetulekuallikat ning mõjutas laialdase müügitgevuse tõttu kogu Eesti sisustuskultuuri.

Andres Rattasepp ja **Vladimir Jarõš** annavad artiklis „Kasetohust punutud Eesti ala märssid: eripärad ja valmistamine” ülevaate Eesti märssidest, võrreldes neid naabermaade märssidega. Autorid toovad välja Eesti-päraste märsside valmistamisel kasutatud ainulaadsed tehnoloogilised lahendused ning pakuvad välja Eesti märsside tüpoloogiat. Artiklis tutvustatakse tohutöödeks vajalikke töövahendeid, avatakse vastava tehnoloogia põhiolemus ning seletatakse lahti tohutöö terminoloogiat.

Ülli Kont tutvustab artiklis „Helmevöö – kas linnasakste poekaup või Eesti talunaiste käsitöö?” Eesti etnograafilise pärandi vähetuntud nähtust, helmestikandiga kaetud meeste nahkvõid. Et selgitada välja selliste vööde päritolu ja valmistajate ettevalmistus, analüüsib autor helmevööde tikkimise ja õmblemise töövõtteid, lisaks ka mustrikombinatsioonid ja kandmistavut. Autor julgustab helmevõid tänapäevalgi kandma lisandina meeste rahvarõivaste juures või koos muu piduliku riietusega.

Studia Vernacula lugejale juba tuttav Soome arhitektuuridoktor ja palk-ehituseõpetaja **Janne Jokelainen** Seinäjoki Rakenduskõrgkoolist tutvustab artiklis „Vanade puitakende renoveerimine energiatõhususe parandamiseks” enda juhtimisel läbi viidud laboratoorsete katsete ja soojusjuhtivusarvutuste meetodikat ja tulemusi. Küsimus on aktuaalne paljude maja- ning korteriomanike jaoks, puudutades energiasäästu, keskkonnakaitset, miljööväärtuste ja taskukohasuse läbipõimunud ja tundlikku temaatikat. Kas vanad puitaknad tuleks vahetada uute vastu või tasub neid korrastada ja renoveerida? Jokelainen ei paku ühemõttelist kõigile sobivat vastust, sest niisugused otsused sõltuvad konkreetsest aknast ja remondi eesmärkidest, küll aga saab lugeja selle kirjatöö põhjal teha teadlikumaid valikuid.

Studia Vernacula 2014 **ülevaadete rubriigis** esitleme kahte käsitöökultuuriga lähedalt seotud **2014. aasta teadussündmust**.

Marko Uibu annab ülevaate 2014. suvel Tallinnas toimunud Euroopa rakendusantropoloogide võrgustiku (*EASA Applied Anthropology Network*) kohtumisest. Antropoloogid saavad oma oskusi kasutada väga erinevates valdkondades, näiteks tootearenduses, sotsiaalprobleemide lahendamisel või hääbuvate traditsioonide jäädvustamisele ja kestmisele kaasaaitamises. Konverentsi rakendusantropoloogilised ettekanded katsid

teemasid koolitoidust töökeskkonna analüüsi ja probleemsete piirkondade kogukondlike elumaailmade avamiseni. Ülevaade loob tausta TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna initsiatiivil kogunenud rakendusantropoloogia algatusrühma tegemistele, mille eesmärgiks on valmisolek võtta vastu reaalseid rakendusantropoloogilisi tellimusi kogukonnatöö, kultuurikorralduse, käeliste oskuste ja töökultuuri uuringute vallast. Studia Vernacula toimetus loodab lähiaastatel lugejaile raporteerida edusammudest Eesti rakendusantropoloogias.

Ave Matsin tutvustab lugejaile 2013. aastal Viljandis pärandoskuste uurimisele pühendatud seminari „Päritud oskused. Visuaalse dokumenteerimise võimalused”. Seminaril tõdeti, et parim viis oskuste omandamiseks ja edasiandmiseks on töötamine koos meistriga. Samal ajal on tänapäeval praktilistel põhjustel möödapäasmatu küsimus, kui palju ja millisel viisil on tehnilisi protsesse võimalik visuaalselt dokumenteerida (filmida, pildistada), nii et nendest saaks kasu ka teised meistrid ja uurijad. Ettekandjad rõhutasid visuaalsel dokumenteerimisel eesmärgistamise olulisust. Arutlustes kerkis esile küsimus, kui võrd peab dokumenteerija ise valdama uuritavat tehnikat. Ettekannetele järgnesid õpitoad, kus arutleti lähemalt filmi ja fotoga seotud küsimuste üle.

Paarikümneaastase töökogemusega režissöör, operaator ja toimetaja **Imre Annus** annab sissevaate, millest pärandtehnoloogilise oskuse filmimist alustada ja millistele aspektidele töö käigus tähelepanu pöörata. A. Matsini tutvustatud pärandoskuste uurimise seminari põhitooniga harmoneerub tõdemus, et teaduslikult väärtusliku tulemuse saavutamiseks on dokumentalistil vaja tunda nii salvestustehnikat kui käsitletavat teemat, olla korraga nii meistriga oskuslikult töötav ajakirjanik kui pädev etnograaf, kunstiliselt mõtlev operaator kui ka valgustaja.

Studia Vernacula 2014 tutvustab kahte **käsitöösündmust**.

2014. aasta pakaseliste jaanuariilmadega toimusid Viljandi lähistel **müravaba metsatöö päevad**, kus tööd tehti kirveste, käsisaagide ja hobustega ning demonstreeriti moodsaid hobutöövahendeid. Metsatööpäevad meelitasid kokku üle poolesaja inimese, kelle igapäevatöö on otseselt või kaudselt seotud metsanduse või hobumajandusega. Kuna ehituspärandi ja pärandmiljöö hooldus- ja parandustöödel on oluline oskuslik ja peenetundeline lähene mine kõrghaljastusele, tutvuti ka arboristi varustuse ja elukutsega. Sündmuse jäädvustas filmilindile dokumentalist I. Annus, kellel on käsil õppedokumentaalfilm, mille huviteravikus on küsimused tööheaolust ja füüsilise töö mõttest inimolemises.

Aprillis 2014 toimusid **rahvusvahelised Põhjala palkehituspäevad**, kus heideti pilk palkehitusoskuse kui Põhja-Euroopa ühispärandi hetkeseisule ja tulevikuväljavaadetele. Palgipäevadel esitleti käsitööavalikkusele projekti PROLOG tulemusi. Päevade raames toimus avalik nõupäev Loodi puutöömõisas Viljandimaal. Nõupäeval tutvustas Soome arhitektuuridoktor J. Jokelainen kirvega möögateranurga valmistamist, samuti demonstreeriti, kuidas valmistatakse saunu kolmes eri tehnoloogias. Küllastajate vahel viidi läbi loosimine, mille võitja sai oma kodumajapidamisse üheks päevaks tasuta nõu ja jõuga abiks Rahvusliku Ehituse Seltsi puusepa. Teise päeva üritused toimusid koostöös Eesti Vabaõhumuuseumiga Tallinnas. Projekti lõpetuseks istusid Soome, Eesti, Läti ja Rootsi esindajad ühise nõupidamislaua taha, et rahvusvahelise algatusena kavandada samme Põhjala palkehituspärandi kandmiseks UNESCO vaimse pärandi maailmanimistusse.

Studia Vernacula annab lühiülevaate tänavu Ida-Soome Ülikooli filosoofiateaduskonna juures kaitstud **Jani Kaasineni** käsitööteaduslikust **väittekirjast** „Pärandehitus kontseptsioonina ja tehnoloogiakasvatuse osana”. Kuna Soome teaduskirjanduses pole pärandehitust varem defineeritud, valis Kaasinen uurimiseesmärgiks just sellega seotud mõistestiku, vaadeldes käsitöödidaktika üliõpilaste õppeprotsessi ja pärandehitust puudutava mõistestiku liigendatuse seoseid.

Huvitavamate üliõpilastöödena avaldame lühikokkuvõtte kahest Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia pärandtehnoloogia õppekava 2014. aastal kaitstud **magistritööst**.

Andres Rattasepa magistritöö „Kasetohust pununud eesti märsside tehnoloogilised eripärad, valmistamine ning tänapäevased rakendamisvõimalused” kujutab endast julget ekspeditsiooni distsiplinaarsetele äärealadele, mille käigus läbitud tohumärsi valmistamise oskuse uurimis- ja rekonstrueerimisprotsess sobiks näidisprotseduuriks teistegi ohustatud või kadunud kultuurinähtuste puhul. Järjepidev, n-õ isalt pojale pärandatav märsside valmistamise oskus on Eestis katkenud, mistõttu said üliõpilase uurimistekonnal olulisteks allikateks nii raamatud, museaalid kui ka Eestis ja Venemaal tegutsevad meistrid. A. Rattasepp kirjeldab isiklikult kogetud teekonda tohu kogumisest märsi valmimise ja kasutamiseni, juhtides tähelepanu korralduslikele, eetilistele ja õiguslikele probleemidele, millega tänapäevane tohukasutaja kokku puutub. Magistritöö raames valmis kollektsioon traditsioonilisest Eesti märssist inspireeritud, kuid tänapäeva kasutajale kohandatud esemeid. Töö uurimuslikke tulemusi kajastab käesolevas numbris ilmuv, juhendaja Vladimir Jarõšiga koostöös valminud artikkel.

Inna Raud kaitses 2014. aasta kevadel magistritöö pealkirjaga „Vändra kihelkonna naiste traditsioonilised rahvarõivad: komplektide koostamine ja valmistamine tänapäeval”. Magistritöö on ajendatud eesmärgist esitleda ühe piirkonna rahvarõiva variatiivsust, et vabaneda rahvarõiva käsitlemisest „mundrina”. Töö raames valmis 59 rahvarõivakomplekti kuuluvat eset, mida kombineerides ja ajastusobivust järgides on magistritöös esitletud üheksat Vändra naise rahvarõivakomplekti. Autor loodab, et komplektide koostamise kogemus on abiks kõigile Eesti väikepiirkondadele nii esemete paljususes valikute tegemisel kui nende puudumisel lahenduste otsimisel.

Katrin Alekand tutvustab hennamaalimist kui traditsioonilist, aga ka kui ilusat, ohutut ja ajutist kehakunstivormi – see on lühikese süvenemise järel jõukohane igale huvilisele. Henna kasutamine naha, aga ka küünte ja juuste kaunistamiseks on muutunud populaarseks ja levinud üle maailma, tingides ühtlasi vajaduse ja huvi vastava tehnika ajaloo, traditsioonide ja ohutuse uurimiseks ning teaduslikuks põhjendamiseks. Autor tõdeb, et tehnika põhjalikum teaduslik uurimine on alles kujunemisjärgus.

Introduction

Priit-Kalev Parts

The objective of *Studia Vernacula* is to offer craft practitioners and ethnographers a platform for comparative academic research and discussions in the field of manual culture and heritage, focusing on the aspect of practical **skillfulness** in crafts and cultural heritage. The publisher of the periodical is the Estonian Native Crafts Department of the University of Tartu's Viljandi Culture Academy. As such, we define the magazine as a cross-disciplinary academic publication of Estonian humanistic studies. The orientation of the publication and the question of the nature of skills were explored in the introduction to last year's issue (Parts *et al* 2013).

Similarly to the curricular structure of the Estonian Native Crafts Department, the journal's main interests fall into three areas: textiles; construction and woodworking; and metal working. But we are pleased to note that we are seeing more and more topics, materials and projects that don't fall under any of these three areas. The renovation of old windows; heritage construction as a challenge for the 21st century education system and as part of technology education; henna as a temporary form of body art – through these and other tangible ideas, *Studia Vernacula* 2014 shines a light on the everyday struggles of people to hold on to their identity, history and dreams in our information age.

Studia Vernacula 2014 opens with a **translated article**, “Artefacts and the meaning of things,” in which anthropologist **Daniel Miller** discusses how people organize things and, vice versa, how things organize people's lives. He poses the question as to how research into material culture is influenced by the current situation of mass production, where the same brands of jeans and video cassettes are available in almost every country and whether it changes anything in traditional social relations if a bridal dowry has to include a refrigerator. Miller issues a challenge to the easy recourse to a simple binary of things and people in the process of ascribing meaning, noting that through material forms, people are locked in a constant, day-to-day struggle for their identity in several senses.

The 2014 issue of *Studia Vernacula* includes **three original papers**, all penned by MAs from the Viljandi Culture Academy's native crafts programme, including, exceptionally, Rattasepp together with his supervisor Vladimir Jarish.

In her article “Production of rep weave rugs in Avinurme 1950–1970 as a regional inherited skill”, **Veinika Västriik** introduces a type of floor covering where the lengthwise warp threads are placed so close together that the weft threads are not even visible and the contrasting tones of the warp threads are used to form geometric patterns. This is a demanding skill that originated at a late period – around the turn of the 19th and 20th centuries – and was widespread throughout Estonia. The author introduces her discovery, made during fieldwork in 2012, that from the 1950s to the 1970s an “underground” handicraft cottage industry developed based on this weaving technique in Avinurme in north-eastern Estonia. The article reveals that the Avinurme rugs had a distinctive composition. The phenomenon represented a major source of income for local women and, due to their extensive sales, had an impact on home furnishing culture all over Estonia.

Andres Rattasepp and **Vladimir Jarish** examine birch-bark satchels in Estonian areas in their article “Birch-bark Satchels from Estonian Areas: Particularities and Weaving Techniques”, discussing the unique techniques used in making them compared to those found in neighbouring countries, and establishing a typology of Estonian birch-bark satchels. The article introduces the tools needed for working with birch bark, explores the nature of related techniques and explains terminology in the field.

In the article “Beaded Belts – Store-bought Goods for Urban Aristocrats or Estonian Peasant Women’s Handicraft?” **Ülli Kont** discusses a little-known Estonian ethnographic phenomenon – leather belts with beaded embroidery. She analyses the techniques for embroidery and sewing, and also briefly discusses the relevant pattern combinations and customs for wearing the belts. The author suggests that beaded belts would make a good addition to men’s folk costumes or other formal wear.

In an article entitled “Renovation of Old Wooden Windows for the purpose of Improving Energy Efficiency” a contributor already familiar to readers of *Studia Vernacula* – Finnish doctor of architecture and craft teacher **Janne Jokelainen** from Seinäjoki University of Applied Sciences – discusses the method he used for carrying out laboratory testing of heat conductivity and the results he achieved. This topic is quite important for many homeowners (of both detached houses and apartments), pertaining as it does to a closely connected and sensitive group of topics related to energy efficiency, to environmental protection, and to environments of cultural value and affordability. Should a window be replaced with a new one or renovated? The reader does not get an unambiguous answer from Jokelainen, as the decision comes down to the objectives of each specific window and renovation. However, the article enables the reader to make an informed decision.

In *Studia Vernacula* 2014's **Overviews section**, we report on two **research events** closely connected with craft culture.

Marko Uibu gives an overview of the meeting of the EASA Applied Anthropology Network in Tallinn in summer 2014. Anthropologists can use their skills in very different fields, such as product development, seeking a solution to social problems or documenting fading traditions and helping them endure. The applied anthropology presentations at the conference covered topics from school food to occupational environment analysis and offered insights into the life-worlds of communities in problem areas. The overview sets the scene for the activities of the applied anthropology initiative group convened at the initiative of the Viljandi Culture Academy's Native Crafts Department, the goal of which is to foster a readiness to accept real applied anthropology commissions from the field of community work, cultural management, manual skills and occupational culture research. In years to come, the editors of *Studia Vernacula* hope to be able to tell readers about progress made in Estonian applied anthropology.

Ave Matsin acquaints readers with a seminar held in Viljandi in 2013, devoted to research into native skills. At the seminar, one point of departure was that the best way to acquire and pass on skills is to work with a master. However, for practical reasons, the inevitable question today is how (and how many) technical processes can be visually documented (filmed and photographed) so that they become a valuable resource for other masters and researchers. The presenters stressed the importance of setting goals for the visual documentation process. In the discussions, the extent to which documentalists themselves should be proficient in the technique they study was also debated. The presentations were followed by workshops, which featured more in-depth discussions about film and photography.

Imre Annus provides an insight, based on his several decades of experience as a director, cinematographer and editor, into how the documentation of native techniques could begin and discusses problems to focus on. The basic tone of the native skills research seminar as described by Matsin is in harmony with Imre Annus' observation that documentalists looking to achieve scientifically valuable results must know the recording technology just as well as the topic being covered, that they must be a journalist who manages his or her sources skilfully and also must be a competent ethnographer, an artistically inclined cinematographer and a lighting specialist.

Studia Vernacula 2014 also reports upon two **handicraft events**.

During a bitterly cold stretch of days in January 2014, the Viljandi area hosted **noise-free forestry days**, where participants worked with axes, hand-saws and horses and demonstrated modern horse-drawn implements. The event drew over 50 people whose everyday work is directly or indirectly related to logging and horses. As a skilful and subtle approach to trees and large shrubs is extremely important in heritage environment maintenance and conservation work, the event also provided a look at the equipment used by arborists and the profession itself. The event was recorded by film-maker Imre Annus, who is currently working on an instructional documentary dealing with well-being at work and the significance of physical work in the context of human existence.

April 2014 brought the **International Nordic Log Construction Days**, which focused on the current state and future prospects of log construction skills as a common part of Northern European heritage. The results of the PROLOG project were presented to the public during the Days. There was also an event at Loodi woodworking manor in Viljandi County with demonstrations for the public. As part of that event, Finnish craft teacher Janne Jokelainen introduced how a Finnish feather corner could be made using an axe, the use of three different techniques for building a sauna were demonstrated, and a prize draw was held among visitors, the winner receiving a day's worth of services and advice from a Estonian Native Construction Society carpenter. The events on the second day were held in conjunction with the Estonian Open Air Museum in Tallinn. At the culmination of the project, representatives of Finland, Estonia, Latvia and Sweden gathered for a meeting to plan steps in an international initiative to get Nordic log construction heritage added to the UNESCO list of intangible heritage.

Studia Vernacula gives a brief overview of a crafts-related **dissertation** defended this year in the University of Eastern Finland's Faculty of Philosophy by **Jani Kaasinen**: "Heritage Building as a Concept and as a Part of Technology Education: Conceptions, their Structuredness, and Conceptual Change in Students in Teacher Training during a Study Module on Heritage Building". As heritage building had not previously been defined in Finnish scholarly writing, Kaasinen selected related terminology specifically as the goal of his research, bearing in mind the correlations between the learning process for craft education students and the structure of heritage construction terminology as used by the students.

As a selection of the most interesting student papers, we publish an abstract of two **Master's theses** defended within the University of Tartu Viljandi Culture Academy Native Crafts programme in 2014.

Andres Rattasepp's M.A. thesis, entitled “Estonian Birch-bark Satchels: Particularities, Weaving Techniques and Contemporary Uses”, represents a bold expedition to the periphery of the discipline, being an attempt to study and reconstruct the lost skill of making birch-bark satchels in a way that could become a standard procedure in reviving a number of other endangered or extinct cultural phenomena. The continuity in the skill to make these birch-bark satchels, as formerly handed down from father to son has, sadly, been interrupted, and thus the student embarked on a research journey that led him from books and museum collections in Estonia to living masters still working in Russia. Rattasepp describes the path he travelled from collecting to using the bark, drawing attention to the organizational, ethical and legal problems that today's birch-bark user has to contend with. The research conclusions are addressed by an article written in collaboration with his academic supervisor, Vladimir Jarish. It should be noted that work on the thesis also yielded a collection of traditional items inspired by Estonian birch-bark satchels and adapted to contemporary users.

In spring 2014, **Inna Raud** defended her M.A. thesis entitled “Traditional folk costumes of the women of Vandra parish: assembling and making sets today”. The thesis stemmed from her goal of establishing the variational nature of folk costumes in one region in a bid to get away from a rigid paradigm of treating folk costumes. As part of the thesis, she produced 59 items belonging to a folk costume ensemble which can be combined in period-appropriate fashion to form nine Vandra female folk costume ensembles. The author hopes that her experience in putting these costumes together will be of benefit in all Estonian ethnographic areas when people come to choose between the many possible items and also when seeking solutions in the absence of suitable items.

Katrin Alekand introduces henna painting as a visually appealing, safe, temporary and “folksy” form of body art, and as something within the means of any amateur with an interest in the subject. The use of henna to beautify skin, nails and hair has become increasingly popular, and is found all over the world, leading to a need for and an interest in studying the history, traditions and safety of the technique and developing a scientific rationale. The author says that the in-depth scientific study of the technique is still in its infancy.

Allikad/References

Parts, Priit-Kalev; **Rennu**, Madis; **Jõeste**, Kristi (2013). Sissejuhatus. *Studia Vernacula* 2013, 10–22.

Parts, Priit-Kalev; **Rennu**, Madis; **Jõeste**, Kristi (2013). Introduction. *Studia Vernacula* 2013, 23–38.